

SZÓ- ÉS SZÓLÁSMAGYARÁZATOK

Kamion. ZAICZ GÁBOR szerkesztette legfrissebb etimológiai szótárunk (ESz.) a TESz.-ből hiányzó mintegy kétszáz szónak adja meg az eredetét, köztük a *kamion*-nak is. Ehhez fűzünk néhány kiegészítést. A szótár szócikke szerint: „**Kamion** [1959] Nemzetközi szó, vö. svájci német *Camion*, angol *camion*, francia *camion*: 'teherautó'. A franciából terjedt el. A francia szó az azonos jelentésű *camion automobile* szókapcsolat első tagjának önállósulásával keletkezett. Az első tagra vö. ófrancia *chamion* 'kordé'. A magyarba is első sorban a francia közvetítette” (ESz. 371).

Bár a technika rohamosan fejlődik, a modern szerszámok, berendezések és tárgyak jelölésére gyakran megteszik a régi szavaink is. Az egyre gyorsabb és kényelmesebb közlekedési eszközökre nem mindig gyártunk újabb kifejezéseket, csupán a szövegkörnyezetből derül ki, hogy a *kocsi* szekeret, gyermekkocsit vagy személyautót jelent-e. A hatalmas nemzetközi karriert befutott *camion* főnév is az ilyen szavak közé tartozik. Az ófr. *chamion* 'kordé' a mai nyelvben 'teherkocsi, társzekér, teherautó' jelentésben él tovább (FrMNsz).

194). Régebben két fajtáját ismerték, a *camion hippomobile*-t, a 'ló vontatta teherkocsi'-t és a *camion automobile*-t, a 'tehergépkocsi'-t. A lóvontatás megszűntével elmaradtak a jelzők, s a szó elterjedt szerte a világon (F[ERENCZY] 1975.). Az európai nyelvekben többnyire a 'távolsági áruszállításban haszn., nagy, zárt rakterű tehergépkocsi'-t jelöli (ÉKsz.² 616). Vö. cseh *kamion* (VČAS. 303), horv. *kamion* (SzhMKsz.² 197), szl. *kamión* (SzIMKsz. 200), ol. *camion* (OIMsz. 251), port. *camião* (PortMKsz. 149), rom. *camion* (RMKsz. 96), sp. *camión* (SpMKsz. 157); holl. *camion* (HPC. 337), ném. *Camion* (NémMSz.² 422); újgör. *καμιονι* (ÚjgMKsz. 302), tör. *kamyon* (OTED.³ 1985: 267). Kicsinyítő képzős formákat is képeznek belőle: ol. *camioncino* 'könnyű tehergépkocsi', *camionetta* 'géppuskával felszerelt katonai teherautó' (OIMsz. i. h.), port. *camioneta* (PortMKsz. 150), sp. *camioneta* 'kis teherautó' (SpMKsz. i. h.), rom. *camionetă* 'kis teherautó' (RMKsz. i. h.).

Hozzánk a *kamion* szó német közvetítéssel kerülhetett a franciából. Az ÉrtSz. 1960-ban megjelent kötete még nem tartalmazza, s hiányzik nagyszótáraink első kiadásából is. Ebből azt gondolhatnánk, hogy a szó csak röviddel azelőtt jutott be nyelvünk vérkeringésébe. Legújabb etimológiai szótárunk a szó első előfordulását 1959-re teszi (ESz. 371), noha a „Magyar történeti szövegtár” legkorábbi adatánál az 1958-as évszám szerepel: „Valahol – ki tudja hol? – megtorpantak a nehéz döccenésű kamionok, és le kellett szállniuk” (Bóka László, Alázatosan jelentem. Bp., 1958. 447).

Csakhogy a szó már húsz évvel korábban megjelent nyomtatásban. Ligeti Lajos, a kiváló turkológus afganisztáni újtjáról így számolt be: „S ugyanazon a földön, ahol Kőrösi Csoma Sándor és Vámbéry Ármin idejében még lóháton kellett utazni úttalan utakon, s ahol a keleti föld kincseit, árucikkeit hetek és hónapok alatt szamárháton vagy tevekaravánnal szállították egyik helyről a másikra, ma már többé-kevésbé tűrhető, ápoltt utakon autók és *kamionok* szuszognak-zakatolnak” (Ligeti Lajos, Afgán földön. Bp., 1938. 16). A kötetben a szó még háromszor fordul elő (30, 32, 92).

A szövegkörnyezetből egyértelmű, hogy a szó 'áru fuvarozásra használt autó' jelentésére gondol a szerző. Nincs ebben semmi különös: Ligeti Párizsban tanult, kiválóan tudott franciául, és iráni tartózkodása alatt a hivatalnokokkal könnyebben megértette magát Voltaire nyelvén, mint szerény perzsa szókinccsel. A szót bizonyára gyakran hallotta a franciáktól is. Azt azonban, hogy az akkori magyarok közül hányan ismerték a *kamion* pontos jelentését, csak találgathatjuk. Ugyanis a szerző – mint a kolostorokról írt könyvének méltatója megjegyzi – „túl sokat tart olvasóiról” (Joó Tibor, Sárga istenek, sárga emberek: Nyugat 1934: 449): nem mindig magyarázza meg az idegen szavakat: a *dukán* 'boltocska' (~ tör. *dükân*) és a *káfir* 'gyaur' (~ tör. *kâfir*) jelentését csupán az összefüggésből következtethetjük ki, akárcsak a többi afgán vagy perzsa szót.

Sűrűn említi utazónk a teherautó Afganisztánban honos megnevezését, a *lori*-t is: ez nem más, mint a jó öreg angol *lorry* (talán a vagonfajta tervezőjének, Laurie-nak a nevéből), melyet emberek, állatok, csomagok szállítására – többszörösen túlterhelve – egyaránt használtak és használnak a helybeliek (SOED.³ 1240).

Természetesen a jövevényszavak nem ismernek határokat. Használják még az angol *lorry* szót a hindiben, a nepáliiban és az indonézban is, az amerikaiból átvett *truck* [trʌk]-kal együtt, vö. hindi लारी [lāri], ट्रक [trak], nepáli लारी [lari], ट्रक [trak], ind. *lori*, *truk* (XPC. 930, 446; HenPC. 987, 467; HPC. 521, 999). Azonban a Távol-Keleten már csak az amerikai szó terjedt el; vö. koreai 트럭 [ti-ræk], jap. トラック [torakku] (KED. 2283; PKJD. 398). De ez már egy új kerékvágásba zökkent minket.

A hivatkozott irodalom

- EKED. = Si-Sa Elite Korean–English Dictionary. 엘리트영한사전. Seoul, 2002, YBM.
- ESz. = ZAICZ GÁBOR főszerk. 2006. Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete. Tinta Könyvkiadó, Bp.
- F[ERENCZY] G[ÉZA] 1975. Camion – kamion. Magyar Nyelvőr 113–4.
- FrMNSz. = ECKHARDT SÁNDOR – OLÁH TIBOR 1999. Francia–magyar nagyszótár. Akadémiai Kiadó, Bp.
- XPC. = БЕСКРОВНЫЙ, В. М. 1953. Хинди–русский словарь. Государственное издательство иностранных и национальных словарей. Москва.
- IPC. = КОРИГОДСКИЙ, РОБЕРТ НИСОНОВИЧ – КОНДРАШКИН, ОЛЕГ НИКОЛАЕВИЧ – ЗИНОВЬЕВ, БОРИС ИЛЛАРИОНОВИЧ ред. 1961. Индонезийско–русский словарь. Государственное издательство иностранных и национальных словарей, Москва.
- NémMSz.² = HALÁSZ ELŐD 1964. Német–magyar szótár. 1–2. kiadás. Akadémiai Kiadó, Bp.
- НепРС. = РАБИНОВИЧ, ИЗРАИЛЬ СОМОЙЛОВИЧ – КОРОЛЕВ, НИКОЛАЙ ИВАНОВИЧ – АГАНИНА, ЛЮДМИЛА АЛЕКСАНДРОВА 1968. Непальско–русский словарь. Издательство Советская энциклопедия, Москва.
- НРС. = МИРОНОВ, СЕРГЕЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ 1987. Нидерландско–русский словарь. Русский язык, Москва.
- OIMSz. = HERCZEG GYULA 1967. Olasz–magyar szótár. Akadémiai Kiadó, Bp.
- OTED.³ = ALDERSON, A. D. – ÍZ, FAHİR 1985. The Oxford Turkish–English Dictionary. 3rd edition. Clarendon Press, Oxford.
- PKJD. = TAKEBAYASHI, SHIGERU 2003. Pocket Kenkyusha Japanese Dictionary. Oxford University Press, Oxford.
- PortMKsz. = KIRÁLY RUDOLF 2006. Portugál–magyar kéziszótár. Változatlan lenyomat. Akadémiai Kiadó, Bp.
- RMKsz. = BAKOS FERENC 1991. Román–magyar kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Bp.
- SOED.³ = LITTLE, WILLIAM – FOWLER, H. W. – COULSON, JESSIE 1990. The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Revised and edited by C. T. Onions. 3rd edition. Clarendon Press, Oxford.
- SpMKsz. = DOROGMAN GYÖRGY 1992. Spanyol–magyar kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Bp.
- SzhMKsz.² = LEVASICS ELEMÉR – SURÁNYI MAGDA 1967. Szerbhorvát–magyar kéziszótár. 2. kiadás. Terra, Bp.
- SzlMKsz. = STELCZER ÁRPÁD – VENDÉGH IMRE 1992. Szlovák–magyar kéziszótár. Akadémiai Kiadó – Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bp.–Bratislava.
- ÚjgMKsz. = MOHAY ANDRÁS 1988. Újgörög–magyar kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Bp.
- VČAS. = FRONEK, JOSEF 2000. Velký česko–anglický slovník. Leda, Praha.

BALÁZSI JÓZSEF ATTILA